

Anna Milewska-Młynik

Przez tundrę, tajgę i stepy : śladami polskich zesłańców

Niepodległość i Pamięć 18/3-4 (35-36), 223-227

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Obydwa punkty widzenia są prawdziwe, gdyż akcentują różne aspekty tej samej rzeczywistości. Ich wyraziciele kierują się odmiennymi motywacjami – albo dążeniem do upamiętnienia martyrologicznej historii naszego narodu, albo chęcią poznawania osobliwości świata.

Istnieje też spora grupa osób, głównie młodszego pokolenia, która nie posiada wyrobionego osobistego stosunku do historii i teraźniejszości tych obszarów.

Polacy, których przodkowie lub oni sami doznali krzywd w czasach stalinowskich, mają ugruntowane poglądy na temat naszych doświadczeń na Wschodzie. Ich punkt widzenia mogą w pewnym stopniu zaakceptować osoby o zainteresowaniach krajoznawczych, kiedy poznają historyczne fakty. Takich możliwości mają niewiele, gdyż biura podróży z reguły marginalizują kwestię martyrologicznej przeszłości ziem rosyjskich albo wręcz profanują jej pamięć, czego dowodem są pomysły przygotowania bazy hotelowej w odrestaurowanych barakach obozowych w okolicach Workuty.

Workuta, opuszczone osiedle Rudnik, 2003 r.

Zadaniem, jakie postawiliśmy przed sobą, jest próba obiektywizacji różnych spojrzeń na rosyjską ziemię. Powołując się na fakty historyczne potwierdzamy, że przez wieki bezkresy tundry, tajgi i stepów były dla represjonowanych „domem niewoli” i „więzieniem bez krat”. Temat ten został już szeroko udokumentowany w polskiej historiografii, co pozwala nam czerpać przykłady dotyczące różnych aspektów zesłańczego życia. Zwracamy jednak uwagę, że mroczne oblicze „Sybiru”, choć prawdziwe i szczegó-

nie dla nas ważne, ukazuje wybiórczą rzeczywistość, gdyż pomija lokalny kontekst. A przecież polscy zesłańcy, w miejscach swojego przymusowego osiedlenia, poznawali osobliwości tamtejszej natury, spotykali się z ludnością autochtoniczną, zaś w XIX i na początku XX wieku zajmowali się m. in. badaniem, opisywaniem i zagospodarowywaniem zauralskich ziem. Dlatego staramy się przybliżyć uczestnikom spotkań walory krajobrazowe, złożoną historię i współczesny obraz różnych miejscowości położonych na Syberii, w Kazachstanie i w północnych rejonach europejskiej części Rosji, w których przebywali nasi zesłańcy, a ślady ich bytności zachowały się do dnia dzisiejszego. Sporo miejsca poświęcamy autochtonom, gdyż często zapominamy,

Jezioro Bajkał, 2005 r.

że narodami, które najbardziej ucierpiały w wyniku kolonizacji były ludy tubylcze, zamieszkujące ziemie imperium. Większość tych społeczności już w XIX wieku uległa prawie całkowitej asymilacji, dlatego w ramach spotkań przybliżymy ich tradycyjne modele życia. Omawiając poszczególne obszary dokonujemy też oceny, jakie czynniki geo-kulturowe i wydarzenia historyczne zadecydowały o ich niepowtarzalnym charakterze.

Syberia i ziemie przyległe wczoraj

(prowadzenie: Anna Milewska-Młynik)

Syntetyczne wprowadzenie (ludność autochtoniczna i rosyjska kolonizacja). Historia zesłań na danym obszarze z uwzględnieniem represji stosowanych wobec Polaków, ilustrowana fotografiami i pamiątkami zgromadzonymi m. in. w Muzeum Niepodległości. Krótka prezentacja publikowanych wspomnień i literatury przedmiotu.

Syberia i ziemie przyległe dzisiaj

(prowadzenie: Regina Madej-Janiszek)

Warunki geograficzne, możliwości dojazdu, miejsca warte obejrzenia (w tym obiekty związane z ich martyrologiczną przeszłością), ilustrowane współczesnymi zdjęciami, pocztówkami, prezentacja przewodników.

W ramach spotkań omawiane są następujące miejscowości i rejony:

Wyspy Sołowieckie, Murmańsk, Workuta, Republika Komi, Krasnojarski Kraj i Chakasja, Irkuck, Usole, Władywostok, Astana, Północny Kazachstan (główne skupiska ludności polskiej), Pawłodar, Majkain-żołoto, Karaganda, Ałmaty.

Czas trwania spotkań: 1,5 godziny przeznaczone na prelekcję, pokaz i dyskusję.

Ze względu na powiązanie wątków martyrologicznych z krajoznawczymi, organizowane w Muzeum Niepodległości imprezy mają wyjątkowy charakter. Wzbogacenie materiału faktograficznego o przesłanie ideologiczne, nadaje spotkaniom głębszy sens i pobudza do refleksji nad skomplikowaną przeszłością omawianych obszarów.

Emil Noiński
Muzeum Niepodległości w Warszawie

IV Kongres Historyków Wsi i Ruchu Ludowego w Warszawie

Od kilkunastu lat dużym zainteresowaniem środowisk naukowych cieszy się organizowany cyklicznie od 1995 r. Kongres Historyków Wsi i Ruchu Ludowego. Impreza ta na trwałe wpisała się w życie naukowe w kraju, skupiając ludzi nauki z różnych dziedzin. Po raz pierwszy Kongres Historyków Wsi i Ruchu Ludowego odbył się w dniach 1-3 czerwca 1995 r. w Rzeszowie. Zorganizowany został przez Zakład Historii Ruchu Ludowego, Wyższą Szkołę Pedagogiczną w Rzeszowie, Wyższą Szkołę Pedagogiczną w Krakowie i Ludowe Towarzystwo Naukowo-Kulturalne. Jego pokłosiem było pięciotomowe wydawnictwo pt. *Chłopi – Naród – Kultura*¹.

Zainteresowanie tematyką wsi i ruchu ludowego nie słabło przy kolejnych edycjach kongresu. W 2000 r. w trakcie obrad II Kongresu zaprezentowano aż 170 referatów i komunikatów naukowych, zamieszczonych następnie w trzynomowym wydawnictwie pt. *Dzieje i przyszłość polskiego ruchu ludowego*². Podobna tendencja utrzymała się także w trakcie trzeciej edycji Kongresu w 2006 r. w Pułtusku. Tematem przewodnim pułtuskich obrad były dzieje partii i stronnictw chłopskich w Europie od końca XIX wieku do czasów współczesnych. Udział w nim wzięło ponad 150 naukowców z kraju oraz ponad 20 uczonych z Chorwacji, Białorusi, Ukrainy,

1 *Chłopi – Naród – Kultura*: t. 1, *Mysł polityczna ruchu ludowego*, pod redakcją J. Jachymka, K. Z. Sowry, M. Śliwy, Rzeszów 1996, ss. 391; t. 2, *Działalność polityczna ruchu ludowego*, pod redakcją S. Dąbrowskiego, Rzeszów 1996, ss. 371; t. 3, *Oblicze duchowe*, pod redakcją Cz. Kłaka, Rzeszów 1997, ss. 262; t. 4, *Kultura i oświata wsi*, pod redakcją A. Meissnera, Rzeszów 1996, ss. 372; t. 5, *Chłopi a państwo*, pod redakcją W. Bonusiaka, Rzeszów 1997, ss. 291.

2 *Dzieje i przyszłość polskiego ruchu ludowego*: t. 1, *Od zaborów do okupacji (1895-1945)*, redakcja naukowa A. Kołodziejczyk, W. Paruch, Warszawa 2002, ss. 818; t. 2, *Polska Ludowa (1944/45-1989)*, redakcja naukowa W. Paruch, S. J. Pastuszka, R. Turkowski, Warszawa 2002, ss. 526; t. 3, *Przebudowa i przyszłość*, redakcja naukowa K. Baścik, J. Zalewa, Warszawa 2002, ss. 493.

Węgier, Rosji i Rumunii, a jego owocem było dwutomowe wydawnictwo *Dzieje partii i stronnictw chłopskich w Europie*³.

W dniach 1-3 września 2010 r. odbyła się czwarta już edycja Kongresu, którego organizatorami było Ludowe Towarzystwo Naukowo-Kulturalne, Wydział Nauk Humanistycznych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie oraz Zakład Historii Ruchu Ludowego. Zeszlatoroczny Kongres odbył się pod hasłem *Chłopi w służbie ojczyzny*. Jego organizacja zbiegła się z obchodzoną w ubiegłym roku 115 rocznicą powstania politycznego ruchu ludowego w Polsce.

Inauguracja Kongresu miała miejsce 1 września 2010 r. w Auli Kryształowej Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Uczestników Kongresu i przybyłych gości powitał dr Janusz Gmitruk, dyrektor Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego oraz prof. dr hab. Alojzy Szymański, rektor SGGW. Wśród zaproszonych gości znaleźli się m.in. wicepremier Waldemar Pawlak, prezes Polskiego Stronnictwa Ludowego, Marian Zalewski z Ministerstwa Rolnictwa. Adama Struzika, Marszałka Województwa Mazowieckiego, reprezentowała Magdalena Flis-Lichota, Dyrektor Kancelarii. Zwracając się do uczestników Kongresu wicepremier Waldemar Pawlak nawiązał do obchodzonej w ubiegłym roku 90 rocznicy Bitwy Warszawskiej 1920 r. oraz marginalizowania roli Wincentego Witosa i chłopów w wojnie polsko-bolszewickiej. Jednocześnie zaapelował do historyków o przekazywanie historii wsi i ruchu ludowego w takiej formie, by wiedza ta dotarła do jak największej liczby odbiorców, szczególnie do młodego pokolenia.

Referaty plenarne podczas otwarcia Kongresu wygłosili: dr Janusz Gmitruk (*Ruch ludowy i chłopi w służbie ojczyzny*), prof. Franciszek Kampka, dziekan Wydziału Humanistycznego SGGW, (*Obywatelska samoświadomość – struktura działań i więzi*) oraz prof. Jan Jachymek z Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Zamościu (*Agraryzm – Neoagraryzm – Ekohumanizm*). Pierwszy dzień obrad Kongresu zakończył się zwiedzaniem wystawy „*W chłopie żyje i odradza się naród*”. 115 lat działalności ruchu ludowego w Polsce prezentowanej w Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego w Warszawie. Ostatnim akcentem tego dnia był piknik integracyjny zorganizowany w ogrodzie Muzeum.

3 *Dzieje partii i stronnictw politycznych w Europie*: t. 1, *Narodziny i rozwój*; komitet redakcyjny J. R. Szaflik, J. Gmitruk, A. Koseski, K. Łukawski, R. Turkowski, Pułtusk-Warszawa 2007, ss. 709; t. 2, *W podzielonej Europie*, komitet redakcyjny J. R. Szaflik, J. Gmitruk, A. Koseski, K. Łukawski, R. Turkowski, Pułtusk-Warszawa 2007, ss. 734.